عومەر ئێلخانی‌زادە ئەندامی دەفتەری سیاسیی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشان:

خەڵکی ئێران تینووی گۆڕانن

(١-٢)

- خاتەمی شیعارەکەی "ئیستقلال، ئازادی جمهوری ئیسلامی" بوو، ئیستقلال‌و ئازادیەکەی درۆبوون، بەڵام جمهوری ئیسلامییەکەی راست بوو. هەتا ئەوڕۆکەش کە خاتەمی مانگێکی ماوە، دژی ویلایەتی فەقیە رانەوەستاو تەنیا بە قسە ویستی سەری خەڵکی رابگرێ، بەڵام ئەو (نا)یەی لە کاتی هەڵبژاردنی خولی ٧دا، خەڵك دایان بە کۆماری ئیسلامی درێژەی پەیدا کرد.
- پێم وایە ئەو هەشت ساڵە نیشانی داوە کە جمهوری ئیسلامی ئیستیحالە نابێ‌و دەست لەبنەماکانی هەڵناگرێ، ئسوڵگەراکان لەسەر ئەو سیاسەتەن‌و هەر بۆیەش بڕیاریاندا تا خاتەمی‌و ئەوانیش لەقودرەت وەدەرنێن‌و ریفۆرمخوازەکانی ئیسلامی ببنە ئۆپۆزسیۆن ئەوەیان پێ باشتر بوو لەدەورەیەکی دیکەی کێشەو ململانێ. تەماشایان کرد کەئێتر ناتوانن لەگەڵیان بەهیچ جۆرێك بسازێن، بۆیە تەسمیمیان گرت لەهەڵبژاردنی مەجلیسدا، مەجلیسێك وەدەست بگرنەوە بەحوکمی شورای نیگابان‌و رەهبەری‌و قانوونەکانی هەر بۆیەش کردیان، مەجلیسیان گرت بۆ ئەوەی دوو ساڵ دوایی سەرۆك کۆماریش بگرن.

ئاسۆ : لەسۆران پـالانی-یـەوە لەناوەڕاستی ئەم مانگە هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری لەئێران دەکرێت" ڕێوشوێنی هەڵبژاردنەکەو لیستی پاڵێوراوان و ئەو بەربەستانەی دەسەڵاتداریتی ئێران دروستی دەکەن لەهەموو جەولەیەکی هەڵبژاردندا جێی باس و خواسی هێزەکانی ئێرانە لەناوەوەو دەرەوەدا. لەولاشەوە ڕۆڵی کوردو ئەگەرو نەگەری بەشداری کردنی لەدەنگدان پرسی یەکەمی هێزە کوردستانیەکانە. عومەری ئیلخانی زادە ئەندامی دەفتەری سیاسیی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران لەم دیدارەدا تاوتوێی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی و هەڵوێستی کۆمەڵەو بانگەوازی بۆ کوردان و ڕۆژهەڵات دەکات.

***** پێت وایە دوای سیناریۆی هەڵبژاردنی ساڵی ١٩٩٧ خەڵکی ئێران جارێکی تر بەشداری هەڵبژاردن بکا؟**

هـاوڕێ عومـەر: بێ گومان نا، لەهەڵبژاردنی ساڵی ٧٦ خەڵکی ئێران وەڕەزببون لەدەسەڵاتی پاوان خوازان و وەزعیەتێك کە ئەوان خوڵقاندبوویان، ئەوکاتە شەڕی عێراق و ئێران تەواو ببوو ، ئەو بەڵێنانەی کە دابوویان نەهاتنەدی، خەڵکی ئێران بەرەو بێکاری زۆرترو دابەزینی ئاستی ژیان ڕۆیشتبوون، ناڕەزایەتیەکی گشتی هەبوو بەلام ئۆپۆزسیۆنێکی بەهێزو ڕێکخراو نەبوو کە بتوانێت دەوربگێڕێت، بۆیەخەڵك تاکتیکێکیان هەڵبژارد کە بەگشتی بتوانن لەدژی ویلایەتی (فەقیە) کارێك بکەن، تەنیا چارەیان لەوەدا بینیوە کە بچنە پشت خاتەمی، خاتەمی بەدروشمی تەوسەعەی سیاسیی، دیالۆگی شارستانیەتەکانەوە هات، خەڵك لایان وابوو کەلەبەرێك بخەنە نێو دەسەڵاتەوە، بۆیە خاتەمی-یەك کەناسراو نەبوو، لەپڕێکدا خەڵکی چوونە پشت سەریەوە. ئەسڵەن هێزێکی بەناو ڕیفۆرمخواز لەنێو دەسەڵاتەوە سەری هەڵدا، بەشێك لەوانە کەسانێك بوون کەپێشتر پێیان دەگوتن "بچەهای خەتی امام" ئەوانەی کە لایەنگریان لەخەتی ئیمام دەکرد، بەشێکی تر لەوانە پێشووتر توندڕەوەکانی ناو کۆماری ئیسلامی بوون، دوای چەندین ساڵ بەو نەتیجە گەیشتبوون کە ئەم حکومەتە ناتوانێ ئاوا بەردەوام بێ و تەردیدیان لەقانوونەکاندا کردبوو، خەڵك لەخوارەوە جاڕزبوون و حازر نەبوون ملکەچی ئەو دەسەڵاتەبن بۆیە لەو جۆرە فەزایەدا، لەنەبوونی ئۆپۆزسیۆنیشدا خەڵك دەستیان کرد بەوەی کە داخوازیەکانیان تەرح بکەن لەگەڵ دەوڵەت وخاتەمیان بەدەنگێکی زۆر هێنایەوە کایەوە کە بەچوار بەرابەر زیاتر لە (ناتقی نووری) بردەوە، لەکاتێکدا هەموو دەسەڵات لەپشت ناتقی نووریەوە بوو، لەڕاستیدا ئەهەمیەتی ئەو هەڵبژاردنە لەوەدا بوو کە خەڵکی ئێران بۆ یەکەم جار بەجمهوری ئیسلامییان گوت "نا"!

خاتەمی شیعارەکەی ئەوەبوو (ئیستقلال، ئازادی جمهوری ئیسلامی)، ئیستقلال و ئازادیەکەی درۆبوون، بەلام جمهوری ئیسلامییەکەی ڕاست بوو هەتا ئەوڕۆکەش کە خاتەمی مانگێکی ماوە، دژی ویلایەتی فەقیە ڕانەوەستاو تەنیا بە قسە ویستی سەری خەڵکی ڕابگرێ، بەلام ئەو (نا)یەی کە ئەو کات خەڵك بەکۆماری ئیسلامییان گوت درێژەی پەیدا کرد، ڕۆژنامە هاتنەئاراوە، دەستیان کرد بەنووسین و قسەکردن لەسەر دیموکراسی و پەیوەندی خەڵك و حکوومەت، جیا لەوە بەشێکی دیکەی خەڵکانی ناو دەسەڵات، ئەوانەی کە لەسەرەتاوە لەدام و دەزگاکاندا بوون باسی ئەوەیان کرد کە ویلایەتی فەقیە نادروستە تا گەیشتە ئەوەی مونتەزری داهێنەری ویلایەتی فەقە و ڕەئیسی ئەوەلین مەجلیسی خوبرەگان وتی: من ئەوەم پێشنیار کردووە ئێستا لێی پەشیمانم، چونکە شتێکی

نادروستە. لەئەسڵدا دەتوانین بڵێین ئەوە سەرەتای داروخانی ئەخلاقی، فکریی، ئایدۆلۆژی، و فەرهەنگی ئەو رەوتە ئیسلامییە بوو کە هاتە سەرکار.

***جەنابت لەقسەکانتدا ئیشارەتت بەوەدا کەباڵی ریفۆرمخواز هەر لەنێو دەسەلاتەوە سەری هەڵدا، پێت وانییە کە ئەمە تاکتیکێك بووە بۆ درێژەدان بەرەوتی کۆماری ئیسلامی لەئێراندا بەشێوەیەکی دیکە؟**

هاوڕێ عومەر: دوو لایەنی هەیە، لایەنێکیان بەهۆی شکستی ئەڵترناتیڤی ئیسلامییەوە بوو کە وەك ئەڵترناتیڤێك بۆ بەڕێوەبردن و بەدەستەوەگرتنی دەسەلاتی سیاسی هات، ئیسلاحخوازان ویستیان چارەیەك بدۆزنەوەو ریفۆرمێك لەنێو ئیسلامدا بکەن، بەلام ئەو ریفۆرمەیان نەکردو نەیانتوانی بیبەن بۆ بنەماکانی کۆماری ئیسلامی. بۆیەش خەڵك دژیان راوەستان، ئەوان خۆیان بزوتنەوەی خوێندکارانیان سەرکوت کرد. هیچ کارێکیان لەبواری ئابوورییەوە نەکرد ئەوەی پێیان دەوت "تەوسعەی سیاسی" نەیان کرد رۆژنامەکانیان دەبەست، وردەوردە بزوتنەوەی خەڵك گەشەی کرد، لەساڵی ٧٦ بەولاوە هەتا ئێستاش داخوازییەکانی خەڵك بۆ دیمۆکراسی، مەدەنیەت، ماف دەنگدان، ماف ژنان، مندالان، ماف مرۆڤ لەئێراندا تەرح بوو، دەیان کەسایەتی سەریان هەڵدا کەقسەیان دەکردو ریفۆرمخوازان نەیان دەتوانی جوابیان بدەنەوە، بۆیە قسەیەکی (سەعیدی حەجاریان) هەیە کەتیۆریزانی ریفۆرم خوازان بوو، هەروەها رەئیسی ستاف هەڵبژاردنی خاتەمیش بوو، دەڵێ: ئێمە دوو رێگامان لەبەرە، یان گوێ دەدەینە دەنگی کوچەو شەقامەکان و لێ دەگەڕێ

ن سەرنوشتی دەسەلاتی سیاسی لەوێوە دیاری بکرێ کە ئەوە دەبێتە ئینقلاب و هەموومان دەسوتێنێ، یان ئەوەی نا ئێمە معاند دەکەینە موخالیف و موخالیف دەکەینە موافیق. لەبیرمان نەچێتەوە ئاغای ناتقی نووری حەوت ملیۆن و نیو دەنگی هێنا، ئەوانەش بۆ خۆیان وەزنن دەبێ لەگەڵ ئەوانیش بسازێین" بەو قسەیەی تیۆری سازشی رێفۆرمخوازان و خاتەمی لەگەڵ ئوسوولگەراکان داڕشت، هەر بەهۆی ئەوەوە کەسانی وەك ئەکبەر گەنجی و بەشێکی تری وەك شەمس الواعزین و کەسانی دیکە لەنێو رێفۆرمخوازان کە کاتی خۆی لەئیتلاعات کاریان کردبوو، بەئاقارێکی دیکەدا رۆیشتبوون، ئەوانە وردە وردە هاتن نەقدی کۆماری ئیسلامیان کرد، بەرەو لائیسیتە گەرایشیان پەیداکرد، یانی ئەو کەسەی دوێنێ لایەنگری خەتی ئیمام بوو بەلائیك، گەر لەسەرێ وابوو بوبێ، جا بزانە لەخوارەوە چەندە دیمۆکراسیخوازی و پێشکەوتنخوازی گەشەی کرد، وەزعی ئابووری ئێران خراپتربوو، باندی مافیایی لەهەموو شوێنێك دروست بوو، ئێستا ئێران ولاتێکە کە ٢٧ بەندەری هێنانی کالای هەیە کە گومرك نادا، هەر بەندەرەی هی یەکێك دووان لەئاغازادەکانە و ئەوە وەزعێکی لەئێراندا خوڵقاند کە ئینسیجام لەسەرەوەش نەما، بۆیە بەبڕوای من لەنەتیجەی ئەوەدا پاوانخوازان ئەو جار تەسمیمیان گرت قودرەت و قانوون و مەجلیسی خوبرەگان و قووەی قەزایی و شوورای نیگابان بەدەستەوە بگرن، بۆیە کارێکیان کرد کە مەجلیس بگۆڕن، هەرواشییان کرد.

* پێت وایە ویلایەتی فەقیە رێگا ئەدا کە لەهەندێ مەبادیئی خۆیان پاشگەزبنەوەو هەنگاوبنێن، یان ویلایەتی فەقیە گۆڕان نەلەسیاسەتداو نە لەکۆمەڵێك سروتی ئیسلامیدا قبوڵ دەکا؟

هاوڕێ عومەر: پێم وایە ئەو هەشت ساڵە نیشانی داوە کە جمهوری ئیسلامی ئیستیحالە نابیٚ و دەست لەبنەماکانی هەڵناگریٚ، ئسولگەراکان لەسەر ئەو سیاسەتەن و هەر بۆیەش بڕیاریاندا تا خاتەمی و ئەوانیش لەقودرەت وەدەرنێن و ریفۆرمخوازەکانی ئیسلامی ببنە ئۆپۆزسیۆن ئەوەیان پیٚ باشتر بوو لەدەورەیەکی دیکەی کێشەو ململانیٚ. تەماشایان کرد کەئیتر ناتوانن لەگەڵیان بەهیچ جۆرێك بسازێن، بۆیە تەسمیمیان گرت لەهەڵبژاردنی مەجلیسدا، مەجلیسێك وەدەست بگرنەوە بەحوکمی شوورای نیگابان و رەهبەری و قانوونەکانی هەر بۆیەش کردیان، مەجلیسیان گرت بۆ ئەوەی دوو سالٚ دوایی سەرۆك کۆماریش بگرن. یەعنی لەئەسڵدا دەوڵەتیشی لەدەست دەرهێنن، هێزی قانوون گوزاریان بەدەستەوەیە، قوەی قەزاوەت و دادوەریان بەدەستەوەیە، قوەی باڵاکە دەوڵەتەو خاتەمی بوو ئێستاش زۆربەی وەزیرەکانی لەئوسوولگەراکانە چونکە پێیان گۆڕی ئێستا دەیانەویٚ هەمووی بەتەواوی بگۆڕن و ئێستا بەقەولی خۆیان خەیاڵیان بوو دەسەلاٚت یەك کاسە بکەنەوە، ئایا بۆیان نەکراوە؟ من نەتیجەگیریەك کەدەیکەم و لەو دوو ساڵەی مەجلیسی حەوتەمدا، نەخێر نەیانتوانی. ئێستا کێشمەکێش کەوتۆتە نێوخودی پاوانخوازان و چەند دەستەن، هەر بۆیە رەفسنجانی بەرهەڵستیان دەکاو لەحاڵەتێکدا کە موتەحیدیان بوو، هەربۆیە رەهبەری بۆ خۆی لایەنێکە لەنێو توندڕەوەکانداو موئتەلیفەی ئیسلامی لایەنێکی ترە.

*سەبارەت بەسیاسەتی ئەتۆمی ئێران، ئایا سیاسەتی درێژەپێدانی ئەمڕۆکە چ شوێنەوارێك لەسەر هەڵبژاردنەکانی ئێران دادەنیٚ؟

هاوڕێ عومەر: یەکێك لەو شتانەی کە تەئسیری لەسەر ئێران داناو ئەو رەوتەشیان بۆ ناچێتە پێشیٚ واتە پاوانخوازان، نەیانتوانی دەسەلاٚت یەك کاسە بکەنەوەو بیٚ گومان گۆڕانکارییەکانی ناوچەییە، بەگشتی رۆژهەلاٚتی ناوەڕاست ئاوسە، ئاوسی گۆڕانکاری، یەکەم بەحوکمی ناوخۆیی خەڵك لایەنگیری گۆڕانەو وەڕەس بووە لەو حکوومەتە، دووەم بەحوکمی دەرەکی، گلۆبالیزم و زەروورەتی پەرەپێدانی بازاڕی جیهانی ئابوورییە بۆ ئەو ناوچەیە کە ناوچەیەکی پڕپیت و بەرەکەتە وایکردووە کە هەموو کەس هەست بەوە دەکات رۆژهەلاٚتی ناوەڕاست دەبیٚ بگۆڕیٚ و قودرەتێکی گەورەی جیهانیش پێی ناوەتە مەیدانەکەو دەڵیٚ من پرۆژەم هەیە بۆ ئەو گۆڕانە، ئەمریکا دوێنیٚ کە دیفاعی لەشێخ و شایەکانی رۆژهەلاٚتی ناوەڕاست دەکرد، ئەوڕۆکە خۆی باسی دێمۆکراسی و مافی مرۆڤ و هەڵبژاردن دەکات دژ بەدەسەلاٚتدارەکان یەعنی گۆڕانکارییەکە جۆرێکە کە ئەمریکاشی گۆڕیوە یەعنی لەپێویستییەکەوە سەرچاوە دەگریٚ و ئەوانەش زەختی کردۆتە سەر کۆماری ئیسلامی، ئەم رژێمە نەدەتوانیٚ لایەنگری بازاڕێکی ئازادی جیهانی بیٚ و یان رێگا بدات هەڵبژاردنێکی ئازاد بکریٚ یان هەتا ئەوەی لەعیراقدا کرا بۆی مومکین نییە ئەی باشترین شت چییە؟ ئەوەیە کە لەوەزع و گۆڕانەوە جمهوری ئیسلامی نەتیجەی وەرگرتووە کە دەبیٚ لەدوای شەڕی ئەفغانستان و عیراقەوە بۆمبی ئەتۆمی هەبیٚ، چون تەنیا چارەیەکە کە رزگاری دەکات لەوەی کە بەزۆر بیڕووخێنن.

دەسەلاٚتدارانی ئێران باش دەزانن بەدەست بردنیان بۆ بۆمبی ئەتۆم، کێشەکەیان توندتر دەبێتەوە لەگەلٚ ولاٚتانی رۆژئاوا، بەلاٚم ئیتر چارەیەکی تریان نییە خەڵکی ئێران تازە تینوی ئەوەیە کە گۆڕان ببێت دەورەیەك خەڵکیان زنجیر کردبوو بەلاٚم ئێستا تازە دێوەکە لەقومقومە هاتۆتە دەریٚ و زۆریش گەورەبووە تازە ناچێتەوە نێو قوم قومەکە..

لەوانە گرنگتر مەسەلەی نەتەوەکانە، ئێران وڵاتێکی چەند نەتەوەیە وهەستی نەتەوەیی وەك هەستێك لەهەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا پەرەی سەندووە. ئێستا نەك ئێمە خەڵکی دیکە لەئێراندا نووسەر، سیاسەتوان، باسی ئەوە دەکا فیدراڵیزم تەنیا چارەیە بۆ داهاتووی ئێران کە بکرێ پێکەوە رابگیرێ.. بەهەموو ئەو دەلائلانە پێم وایە کێشەی ئەتۆمی تەئسیر وەردەگرێ لەو گۆڕنکاریانەی ناوچەکەو ئێرانی زیاتر پاڵ پێوە ناوە بۆ ئەوەی دەستی بگاتە ئەتۆم، بەڵام من وای دەبینم بەئەتۆمیشەوە بەهەموو شتێکی دیشەوە، تازە ئەو رژێمە دەبێ بڕوا چونکوو داخوازی خەڵکی ئێران‌و بیروڕای گشتی جیهانی بەرامبەر بەوان ئەوەیە.

کەس نییە نەزانێ لەدنیادا دوو دەوڵەتی ئیسلامی دروست بوو بە بەرنامەو قانوونی ئیسلام، یەکێکیان دەوڵەتی تاڵیبان بوو، ئەوی دیکە کۆماری ئیسلامی ئێرانە دەوڵەتی ئیسلامی دیکە هەن بەڵام لەوانەیە هەموو شتێکیان لەو قانوونەوە وەرنەگرتبێ.

ئەوەی کە ئەڵترناتیڤی ئیسلامی و قەوانینێکی تایبەتی فەرزبکا تەنیا ئێران ماوەتەوە، ئەو ئەڵترناتیڤە دەبێ بشکێ تا ئیسلامی سیاسی وەك ئەڵترناتیڤی گشتی لەناوچەکەدا هەرەس بێنێ. ئینجا ئێران وڵاتێکی گەورەیەو ٧٠ ملیۆنە، نزیك ملیۆن‌و نیوێك هێزی چەکداری منەزەمی هەیە جا لەوەش خەڵکێکی هەیە وەك میلیشیا، پوڵ‌و قودرەتێکی ئێجگار بەقوەتیشی هەیە لەحاڵەتێکدا کەنەوت گران بووە. هەمووئەوانەی داوەتە تیرۆریستەکان لەفەلەستین‌و تیرۆریستە ئیسلامییەکان تا دەگاتە عیراق ئەو قسەی کە رەفسنجانی کردی خۆ لەخۆرا نەی کرد، وتی: "گەر مقاومەی مەردمی" "کە بەزەرقاوی و تیرۆریستان دەڵێ" لەعیراقدا بشکێ، بەمانای شکستی ئیسلامە، گەر ئەمریکا بشکێ بەمانای سەرکەوتنی ئیسلامە"و دەڵێ: "ئێمە دەبێ شەڕی خۆمان لەگەڵ ئەمریکاو لەدەرەوەی مەرزەکان بکەین" ئەوە پەیامێکی زۆر رۆشن بوو بۆ ئەمریکا.

درێژەی ئەم وت‌ووێژە لە ژمارەی داهاتووی شۆڕشدا بخوێنەوە.